

Mieczysław Michałowicz – życie i działalność

Mieczyslaw Michalowicz – life and work

Wydział Historyczny, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor, Pułtusk

KEY WORDS

pediatrics, freemasonry,
polish politician,
Mieczyslaw Michalowicz

SUMMARY

This paper presents life and work of prof. Mieczyslaw Michalowicz – distinguished scholar, pediatrician, polish medical doctor, freemason, currently not known young generation polish doctors. Was born in Petersburg in 1876 year. Studied on Imperial Military Medical Academy in Petersburg. When was a student he joined to the Socialist Party. Was a friend of marshal Josef Pilsudski and doctor of his daughters. Before the second war he was very active in policy. In these difficult times, where in Germany development Nazism, he promoted growth democracy in Poland. Frequently in the public occurrence against anti-Semitism on the polish University. In 1935 year he became senator of IV term of office polish Parliament. Prof. Michalowicz was leader and organizer radical polish intelligence and founder in 1937 year Democratic Club in Warsaw. Along twenty years he was activity freemason in Grand National Lodge in Poland. Since 1942 to 1945 was in german concentration camps. After the second world war not ceased political activity and next times worked for the community. Prof. Michalowicz was decorated many high polish medals and French the Legion of Honour. He was died ninety years old.

Mieczysław Jan Michałowicz urodził się 10 września 1876 roku w Petersburgu, jego ojcem był Tytus Edward Michałowicz, który po ukończeniu studiów matematycznych otrzymał posadę urzędnika państwowego i pracował jako sekretarz gubernialny. Matka Zofia *de domo* Hryckiewicz pochodziła z Litwy i była skoligaconą z Mickiewiczami.

Michałowicz był synem pierworodnym, miał młodszego brata Bolesława, który zmarł we wczesnym dzieciństwie, co mogło w przyszłości wpłynąć na wybór zawodu przez Mieczysława. Dostatnie dzieciństwo i młodość spędził z rodzicami w stolicy Imperium Romanowów. W wieku dwunastu lat rozpoczął naukę w niemieckim gimnazjum klasycznym św. Piotra w Petersburgu, które ukończył po siedmiu latach, w 1895 roku, otrzymując świadectwo dojrzałości. W tym samym roku, jako dziewiętnastolatek po złożeniu egzaminów rozpoczął studia na Cesarskiej Wojskowej Akademii Medycznej – najstarszej medycznej uczelni w Rosji, powstałej w myśl dekretu ogłoszonego przez cara Pawła I w 1789 roku. Do nauki wykorzystywał podręczniki lekarza materialisty prof. Botkina, bliskiego współpracownika Pawłowa, propagatora nowatorskich teorii w medycynie. Profesor Botkin stworzył przyrodniczo-historyczną i patogenetyczną metodę w diagnostyce i leczeniu, pozostającą w opozycji do dominującej w tamtym czasie w środowisku medycznym koncepcji Virchowa, głoszącego, że organizm ludzki jest federacją organizmów komórkowych niezależnych od środowiska zewnętrznego (1).

W czasie studiów Michałowicz został członkiem uniwersyteckiego koła samokształceniowego. Od najmłodszych lat interesował się polityką, w efekcie czego w 1896 roku

wstąpił do Koła Oświaty Ludowej i Petersburskiego Komitetu Okręgowego Polskiej Partii Socjalistycznej. W 1898 roku został powołany do zarządu organizacji petersburskiej PPS.

W 1901 roku ukończył studia i odebrał dyplom lekarski *cum exima laude* (łac. z najwyższą pochwałą). Niemal w tym samym czasie poślubił Stanisławę Jaczynowską, a dwa lata później na świat przyszedł ich jedyny syn Jerzy Władysław, który jak się później miało okazać, podzielał nie tylko zawodowe zainteresowania swojego ojca – ukończył studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego ze specjalnością pediatryczną, podobnie jak ojciec wspierał i rozwijał sport wśród klasy robotniczej i jako Lufton (syn wolnomularza, któremu ze względu na wychowanie domowe obniżono dolną granicę wieku wymaganą przy inicjacji) został przyjęty do Wielkiej Łoży Narodowej Polski, której członkiem był do końca życia (2). Niestety Jerzy Władysław zmarł przedwcześnie, mając zaledwie trzydzieści trzy lata, kiedy to w trakcie zaznajamiania się z pracą oddziału zakaźnego w szpitalu dziecięcym zaraził się szkarlatyną i po kilkudniowej chorobie zmarł w nocy z 28 na 29 października 1936 roku w Warszawie.

Mieczysław Michałowicz jako organizator socjalistycznych kółek uczniowskich i studenckich oraz działacz tajnej organizacji oświatowej wielokrotnie był sprawdzany w pracy konspiracyjnej i dlatego 13 października 1901 roku brał udział wraz z Jerzym Iwanowskim i starszym o pięć lat kolegą z czasów studiów – Władysławem Mazurkiewiczem w zorganizowaniu ucieczki Józefa Piłsudskiego ze szpitala psychiatrycznego św. Mikołaja Cudotwórcy w Petersburgu

gdzie Piłsudski został przewieziony na obserwację z X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Należy nadmienić, że trzej organizatorzy ucieczki należeli do wolnomularstwa. Rafał Radziwiłłowicz posiadał 33. stopień wtajemniczenia i w latach 1920-1921 pełnił funkcję wielkiego mistrza Wielkiej Łoży Narodowej „Polacy Zjednoczeni”, natomiast o Władysławie Mazurkiewiczu wiemy tylko tyle, że był inicjowany do masonerii i należał do warszawskiej Łoży „Kopernik” (3).

Po ukończeniu studiów Michałowicz pracował do 1905 roku jako lekarz w dziecięcych szpitalach nad Newą, jednocześnie pełnił odpowiedzialne funkcje w Centralnym Komitecie Robotniczym PPS.

W latach 1906-1908 odbył uzupełniające studia pediatryczne w Paryżu. W 1910 roku w Petersburgu złożył egzaminy i otrzymał tytuł doktora medycyny, który nostryfikował we Lwowie w 1912 roku. Wiosną 1905 roku opuścił miasto nad Newą i przeniósł się z rodziną do Rakowa niedaleko Częstochowy, gdzie przez trzy lata pełnił funkcję kierownika szpitala fabrycznego huty „Handtke”. Poznał tam znanego z działalności naukowej i społeczno-lekarskiej dra Władysława Biegańskiego i podjął z nim bliską współpracę. W tym czasie brał też aktywny udział w powstaniu Towarzystwa Kultury Polskiej i został przewodniczącym Okręgowego Komitetu Robotniczego PPS w Częstochowie (następnie PPS – Frakcja Rewolucyjna), używał pseudonimu organizacyjnego „Leonard”. Jako lekarz społecznik często odwiedzał osiedla robotnicze, gdzie w salach szkolnych wygłaszał odczyty, tym samym rozbudzając w słuchaczach potrzebę pogłębiania wiedzy.

W 1908 roku był jednym z założycieli kwartalnika „Przegląd Pediatryczny”. Pierwszy numer tego czasopisma zredagowali: dr Ludwik Anders (Warszawa), dr Józef Polikarp Brudziński (Łódź), dr Bolesław Krysiwicz (Poznań), prof. Ksawery Lewkowicz (Kraków) i prof. Jan Rudolf Raczynski (Lwów). Niestety, ale nie było Michałowiczowi dane dalsze uczestniczenie w rozwijaniu tytułu, który później ukazywał się w Warszawie jako „Pediatria Polska” (4).

20 maja 1908 roku w wyniku akcji przeprowadzonej przez agentów carskiej ochrony Michałowicz został aresztowany, a następnie uwięziony w Piotrkowie. Decyzją sądu wydaną w trybie administracyjnym skazano go na pięć lat zesłania na Sybir, po czym wyrok został zamieniony na dwa lata wygnania poza granice Imperium Rosyjskiego. Przebywając za granicą, odbył praktykę zawodową w szpitalach Wiednia, Strasburga i Berlina. Po powrocie w 1910 roku w granice Imperium Rosyjskiego osiadł na krótko w Petersburgu, gdzie został wolontariuszem w jednej z klinik dziecięcych. Korzystając z doświadczeń edytorskich, jakie nabył przy redakcji „Przeglądu Pediatrycznego”, powołał do życia rosyjskie czasopismo „Pediatria”. Patronował również powstałej z inicjatywy PPS – Frakcji Rewolucyjnej i Związku Walki Czynnej organizacji skupiającej w swoich szeregach młodzież gimnazjalną i akademicką, w kraju i za granicą, założoną w Liège – Związkowi Stowarzyszeń Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej, potocznie nazywanej Filarecją. Po wybuchu I wojny światowej organizacja ta uległa likwidacji, a zdecydowana większość jej członków wstąpiła do Związku Strzeleckiego.

Doktor Michałowicz zagrożony ponownym aresztowaniem w 1912 roku opuścił granice Cesarstwa Rosyjskiego i wyjechał do Lwowa. Tam otrzymał pracę w Gimnazjum Żeńskim im. Narcyzy Żmichowskiej, gdzie prowadził lekcje

z higieny i ratownictwa. Był także wolontariuszem w Klinice Dziecięcej na Uniwersytecie Lwowskim. Idąc w ślady Boya-Żeleńskiego w Krakowie, doktorów Serkowskiego w Łodzi i Starkiewicza w Busku-Zdroju, stał się współzałożycielem Towarzystwa „Kropla Mleka”, systematycznie dożywającego dzieci pochodzące z niezamożnych, robotniczych rodzin. Natomiast w założonym przez siebie później towarzystwie „Trzeźwość” prowadził aktywną walkę z alkoholizmem.

Po wybuchu I wojny światowej w 1914 roku został zmobilizowany do służby sanitarnej w armii austriackiej, gdzie jako lekarz wojskowy pełnił funkcję ordynatora szpitali garnizonowych kolejno w Krakowie i Ołomuńcu na Morawach, gdzie żył się z miejscową ludnością, o czym niekiedy lubił opowiadać w gronie bliskich znajomych.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, wraz z rodziną przeprowadził się do Warszawy, gdzie od listopada 1918 do sierpnia 1919 roku i w czasie wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku, będąc oficerem WP w stopniu pułkownika, został starszym ordynatorem oddziału chorób wewnętrznych wojskowego Szpitala Ujazdowskiego. Następnie Minister Zdrowia Publicznego w rządzie Jędrzeja Moraczewskiego, dr med. Witold Chodźko (bezpartyjny), powołał go na stanowisko Dyrektora Departamentu Opieki nad Dzieckiem i Młodzieżą. Natomiast dekretem Naczelnika Państwa z kwietnia 1920 roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym pediatrii na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego. Był to początek wyężonej działalności naukowo-dydaktycznej oraz intensywnej pracy społecznej doktora Michałowicza, który w latach 1922-1923 został dziekanem na Wydziale Lekarskim UW, od 1924 roku był Członkiem Państwowej Rady Zdrowia i Komitetu Organizacyjnego Konfederacji Ludzi Pracy, a w 1927 roku został przyjęty do Rady Naukowej Wychowania Fizycznego i w tym samym roku otrzymał nominację na profesora zwyczajnego. W latach 1930-1931 sprawował funkcję rektora Uniwersytetu Warszawskiego, a następnie prorektora tej uczelni (1931-1932). W 1929 roku założył wydawnictwo „Polskie Monografie” i „Wykłady Kliniczne z Dziedziny Pediatrii”. Od 1934 roku redagował „Zdrój”.

W 1922 roku został jednym z sygnatariuszy Unii Narodowo-Państwowej i członkiem – obok m.in. Janusza Jędrzejewicza, Stefana Boguszewskiego, Juliana Husarskiego, Tadeusza Zagórskiego – komitetu Organizacyjnego Konfederacji Ludzi Pracy. Następnie wszedł do jej komitetu wyborczego na Warszawę, stając się jednym z jej kandydatów do Rady Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej (5).

Na początku lat 20. ubiegłego wieku Michałowicz związał się z masonerią. Został inicjowany do Łoży „Wolność Przywrócona” w Warszawie, należącej do Wielkiej Łoży Narodowej „Polacy Zjednoczeni”. Zapisany został w Obrazie Ogólnym (spisie członków) pod liczbą porządkową nr 51. Przyjął imię zakonne Albert Ławicz. W 1929 roku Zgromadzenie Łoży „Wolność Przywrócona” powierzyło mu na jedną kadencję młotek Czcigodnego Mistrza. W 1930 roku piastował w Wielkim Warsztacie Wielkiej Łoży Narodowej Polski urząd II wielkiego namiestnika, a od 1934 roku do jej samorozwiązania (26 X 1938) – wielkiego architekta. Paralelnie w latach 1927-1938 był gwarantem przyjaźni z Wielkim Wschodem Belgii (6).

Michałowicz był zdecydowanym przeciwnikiem stosowania fizycznej przemocy wobec posłów uwięzionych w Berezie

Kartuskiej. W 1930 roku wraz z trzynastoma wykładowcami Uniwersytetu Warszawskiego podpisał oświadczenie w sprawie wszczęcia śledztwa przez właściwe organa państwowe dotyczącego „sprawy brzeskiej” i stosowanych środków wobec tam osadzonych. Będąc zwolennikiem tolerancji, protestował po wprowadzeniu w 1937 roku getta ławkowego. Gdy w audytorium Kliniki Chorób Dziecięcych prezes Koła Medyków zwrócił się do prof. Michałowicza w sprawie oddzielnych miejsc dla Żydów, ten w czasie swojego wykładu wygłosił następujące oświadczenie: „Od pewnego czasu spodziewałem się zainterpelowania mnie w tej sprawie. Wolno Jego Magnificencji Panu Rektorowi, jako wybranemu przez nas, profesorów, gospodarzowi, mieć w tej sprawie swoje zdanie. Ale wolno też senatorowi Rzeczypospolitej Polskiej, który przysięgał na Konstytucję, przestrzegać przepisów. Skoro Pan Bóg nie wahał się włożyć duszy Swego Syna w ciało Semity, to nie jest ludzką rzeczą rozstrzygać, kto jest lepszy, a kto gorszy. Wiem, że Semici są nieszczęśliwi jak roślina pozbawiona swego naturalnego podłoża, rzucona przy drodze. Wierzę, że w Palestynie, gdzie teraz pali się ziemia pod nogami i krwią trzeba ją okupywać, nastąpi ich odrodzenie. Póki Konstytucja nie jest obalona, to ja nie będę jej obalał. Mówię to jako wierny obywatel Państwa i w sumieniu swym chcę zostać wiernym chrześcijaninem” (7).

Wystąpienie to spotkało się nie tylko z napastliwą reakcją prasy endeckiej, ale też znalazło swoich zwolenników. Kilkudziesięciu lekarzy z I Oddziału Chorób Wewnętrznych Szpitala Wolskiego w Warszawie podpisało się pod listem, w którym solidaryzowali się z postawą przyjętą przez prof. Michałowicza wobec haniebnego zarządzenia wprowadzającego getto ławkowe na Uniwersytecie Warszawskim.

Jako Senator IV kadencji w latach 1935-1938 wystąpił w 1936 roku z listem otwartym dotyczącym awantur młodzieży endeckiej na wykładach prof. Mieczysława Wolfkego na Politechnice Warszawskiej.

W latach 1935-1936 pracował w komisjach: opieki społecznej i oświatowej, a w latach 1937-1938 w komisji spraw zagranicznych, pełniąc funkcję zastępcy przewodniczącego. Wielokrotnie w swoich wystąpieniach podejmował tematykę dotyczącą funkcjonowania i rozwoju szpitalnictwa w Polsce, upominał się o lepsze uposażenia dla pracującego tam personelu medycznego. Domagał się od rządzących zwiększenia nakładów finansowych na walkę z gruźlicą.

Był jednym z organizatorów Instytutu Higieny Dziecięcej (obecnie Państwowy Szpital Kliniczny im. prof. M. Michałowicza w Warszawie). Posiadając duży i niekwestionowany dorobek naukowy z zakresu pediatrii, w latach 1924-1939 został wybrany na prezesa Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego (8).

Należał, jako członek i członek honorowy, do wielu medycznych towarzystw polskich i zagranicznych, uczestniczył w wielu krajowych i międzynarodowych zjazdach pediatrycznych i ftызjatrycznych. W 1930 roku jako członek delegacji wziął udział w międzynarodowym Zjeździe Przeciwgruźliczym w Oslo, a rok później udał się z ramienia rządu na czele kilkudziesięcioosobowej delegacji do Sztokholmu na Międzynarodowy Zjazd Pediatrów (9).

W latach 1919-1939 zaangażował się w działalność Polskiego Komitetu Opieki nad Matką i Dzieckiem, obejmując w 1928 roku prezesurę.

Przez marszałka Józefa Piłsudskiego, pod którego urokiem pozostawał jeszcze od czasów działalności w PPS, był zaliczany do najbliższych przyjaciół, pełnił funkcję lekarza jego córek, stając się dzięki temu jedną z ważniejszych osobistości obozu piłsudczyków, zwłaszcza przed przewrotem majowym.

Po zamachu majowym 1926 roku związał się z obozem sanacyjnym, należąc do jego lewego skrzydła. Pozostawał w opozycji do kierowanego przez płk. Adama Koca Obozu Zjednoczenia Narodowego, wielokrotnie występując z otwartą krytyką jego działalności.

Od października 1937 roku był obok Romualda Millera, Jerzego Makowieckiego, Zdzisława Maćkowskiego i Barbary Brukalskiej członkiem Komitetu Organizacyjnego i prezesem Klubu Demokratycznego, a następnie w kwietniu 1939 roku Komitetu Organizacyjnego Stronnictwa Demokratycznego, do grudnia tego roku pozostawał prezesem Zarządu Głównego. Duży wkład w powstanie tej formacji politycznej miały: młodzież z Frakcji Lewicowej Legionu Młodych, lewicowe koła Związku Nauczycielstwa Polskiego i Unii Pracowników Umysłowych, a także liczna grupa pracowników naukowych i architektów. W październiku 1937 roku ogłoszono dokument o nazwie „Mała Deklaracja Klubu Demokratycznego”, w którym omówiono fatalną sytuację gospodarczą kraju, nędzę polskiej wsi i klasy robotniczej, bezrobocie, faszyzację życia politycznego i zaniedbania w polityce obronnej. Prof. Mieczysław Michałowicz bez wątplenia nie był komunistą, choć blisko współpracował z wieloma działaczami polskiej radykalnej lewicy i w swoich wystąpieniach podnosił wiele kwestii społecznych w duchu marksistowskim. Był za to humanistą, często sięgał w wygłaszanych mowach do klasyków myśli filozoficznej; był demokratą, zwolennikiem prawdy i uczciwości społecznej (9).

W pierwszych dniach wojny klinika pediatryczna przy ul. Litewskiej została przeznaczona, podobnie jak pozostałe warszawskie szpitale, na potrzeby wojska i ludności cywilnej. Po klęsce wrześniowej i zajęciu Warszawy przez Niemców jako aktywny działacz społeczny i polityczny Michałowicz znalazł się w obszarze zainteresowania Gestapo, dlatego w kontaktach z różnymi osobami stał się bardzo ostrożny. Licząc się z próbą zatrzymania przez funkcjonariuszy policji politycznej, przygotował sobie na terenie kliniki kilka kryjówek.

W październiku 1939 roku pod okupacją niemiecką powstała kierowana przez generała Michała Tokarzewskiego-Karaszewicza organizacja cywilno-wojskowa o nazwie Służba Zwycięstwu Polski. W jej ramach rozpoczęła działalność Główna Rada Polityczna (Rada Główna Obrony Narodowej), gdzie Mieczysław Michałowicz został reprezentantem Stronnictwa Demokratycznego obok Mieczysława Niedziałkowskiego, Stanisława Dubois (Polska Partia Socjalistyczna), Macieja Rataja, Stefana Korbońskiego (Stronnictwo Ludowe) oraz Leona Nowodworskiego (Stronnictwo Narodowe) (10).

Doktor został aresztowany za działalność konspiracyjną nocą z 6/7 listopada 1942 roku (według innej wersji 10 listopada 1942 roku) i uwięziony na Pawiaku. Zabraný został ze swojego domu przy ul. Lekarskiej 23, o której Tadeusz Gliwic mówił, że przed wojną nazywano ją „ulicą Masońską, jako że mieszkali tu sami wolnomularze i tylko jeden lekarz, wybitny pediatra prof. Mieczysław Michałowicz – też zresztą mason” (2). Po półrocznym areszcie przewieziono go do obozu koncentracyjnego w Majdanku niedaleko Lublina, a 5 (18?) kwietnia 1944 roku

do Gross-Rosen (nr obozowy 29 007). W lutym 1945 roku wraz z dużą grupą współwięźniów został ewakuowany do obozu koncentracyjnego w Litomierzycach, gdzie przybył 15 lutego 1945 roku (nr obozowy 87 937). Relacje pamiętnikarskie współwięźniów, z którymi prof. Michałowicz przebywał w obozach koncentracyjnych, jednoznacznie mówią o jego pogodnym usposobieniu i nieustannym niesieniu pomocy, gdzie w bardzo trudnych, a niekiedy beznadziejnych warunkach bytowych zawsze starał się wspierać tych, którzy załamali się psychicznie, pomagając tym samym przetrwać im najgorsze chwile.

8 maja po dwuipółletnim pobycie za drutami został uwolniony z obozu koncentracyjnego przez wojska radzieckie, po czym, dla nabrania sił przed dalszą podróżą, zatrzymał się przez miesiąc w czeskiej Pradze. W czerwcu 1945 roku powrócił do zniszczonej Warszawy i zamieszkał wraz z żoną w niezniszczonej części budynku kliniki przy ul. Litewskiej (1). Od pierwszych dni po powrocie do Warszawy z dawną energią zaangażował się w działalność polityczną. Uznał, że ówczesna trudna i skomplikowana sytuacja społeczno-polityczna kraju nakazuje mu objęcie stanowiska Prezesa Rady Naczelnej Stronnictwa Demokratycznego (pełnił tę funkcję w latach 1945-1949, następnie pozostawał aż do śmierci prezesem honorowym). Powrócił też do aktywności naukowej i zawodowej. Objął przedwojenną katedrę na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie pracował nieprzerwanie do 1952 roku.

W latach 1945-1947 Michałowicz był posłem do Krajowej Rady Narodowej, gdzie od 1946 roku został przewodniczącym Komisji Zdrowia, a w latach 1947-1952 był posłem do Sejmu Ustawodawczego. W latach 1945-1947 był prezesem, następnie do roku 1950 wiceprezesem Naczelnej Izby Lekarskiej (11).

W 1946 roku został członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności, a w 1957 roku stał się członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk. Od 1947 roku stał się członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Państwowej Rady Zdrowia i Rady Naukowej Ministerstwa Oświaty. W latach 1946-1950 przewodniczył Radzie Profesorskiej w Państwowej Wyższej Szkole Higieny Psychiczej.

Jako członek komitetu redakcyjnego „W Służbie Zdrowia” i „Polskiego Tygodnika Lekarskiego” kontynuował działalność edytorską.

Od 1959 roku doktor Michałowicz pozostawał na emeryturze. Był też członkiem Głównej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce, Komitetu Słowiańskiego i Rady Naczelnej Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. *Doctor honoris causa* Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i od 1964 roku Akademii Medycznej w Krakowie (12). Po nasileniu się stalinowskiego terrorku odszedł z polityki. Na Uniwersytecie, a potem na Akademii Medycznej wykładał do 1960 roku.

Michałowicz opublikował ponad sto prac i artykułów w prasie fachowej z zakresu pediatrii w językach polskim, niemieckim, francuskim i rosyjskim (także prace historyczno-społeczne). Jego wieloletnia działalność na polu społecznym, politycznym, naukowym i zawodowym została doceniona przez czynniki rządowe obozu sanacyjnego oraz Polski Ludowej. W 1930 roku został odznaczony Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski i Krzyżem Niepodległości. Złoty Krzyż Zasługi otrzymał w 1937 roku. W Polsce Ludowej dwukrotnie został odznaczony Orderem Sztandaru Pracy I kl. (1949, 1956), w 1947 roku Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski, w 1951 roku Złotym Krzyżem Zasługi oraz francuskim Krzyżem Komandorskim Legii Honorowej (12).

Wacław Barcikowski tak wspominał Profesora: „Michałowicz nie był zawodowym politykiem, był przede wszystkim lekarzem poświęcającym się sprawom o wielkiej wadze społecznej, problemom wymagającym pilnego rozwiązania. Poświęcał im wiele uwagi, pracy i czasu. Spełniał powierzone mu zadania z największą ofiarnością. Rozbudowywał w miarę obiektywnych możliwości instytucje związane z jego specjalnością, wznosił się coraz wyżej po zawodowych i naukowych szczeblach. Brał udział w zjazdach i kongresach z ramienia rządu, poświęcał się gorliwie profesurze, dziekanatowi, rektorstwu, wykazując na tych stanowiskach dużą aktywność społeczną” (9).

Jako wolnomularz wierny oświeceniowej dewizie: Wolność Równość Braterstwo, całe dorosłe życie poświęcił dla dobra nauki, demokracji i szeroko rozumianej ludzkości, pracując na chwałę Wielkiego Budownika Wszechświata. Odszedł na Wieczny Wschód w wieku dziewięćdziesięciu lat, we wczesnych godzinach rannych 22 listopada 1965 roku w Warszawie i pochowany został na Cmentarzu Powązkowskim.

Adres do korespondencji:

Waldemar Gniadek
Wydział Historyczny
Akademia Humanistyczna
im. Aleksandra Gieysztor
ul. Mickiewicz 36B, 06-100 Pułtusk
tel. +48 602-260-637
w_gniadek@poczta.onet.pl

PIŚMIENNICTWO

- Jabłoński T: Człowiek – lekarz – działacz. [W:] Jaszczukowa M: Mieczysław Michałowicz: człowiek-działacz-polityk. Cz. I, Wydawnictwo Epoka, Warszawa 1972: 14-82.
- Wójtowicz N: Masoneria. Wydawnictwo Księży Werbistów Verbinum, Warszawa 2006: 217-218, 228.
- Hass L: Masoneria polska XX wieku. Oficyna Wydawnicza Polskiego Czerwonego Krzyża POLCZEK, Warszawa 1993: 254-255.
- Górnicki B: Przeżyte lata... [W:] Jaszczukowa M: Mieczysław Michałowicz: człowiek-działacz-polityk. Cz. I, Wydawnictwo Epoka, Warszawa 1972: 155.
- Rzepecki T, Rzepecki K: Sejm i Senat Rzeczypospolitej Polskiej 1922-1927. Podręcznik dla wyborców zawierający wyniki wyborów w powiatach, okręgach, województwach, podobizny senatorów i posłów sejmowych oraz mapy poglądowe. Poznań 1923: 385.
- Hass L: Wolnomularze polscy w kraju i na świecie 1821-1999. Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 1999: 315-316.
- Oświadczenie prof. Michałowicza. Robotnik z dn. 21.X.1937, nr 317 (7199): 2.
- Wspomnienie pośmiertne. Kurier Polski 22 XI 1965, nr 273: 1.
- Barcikowski W: Polityk i społecznik. [W:] Jaszczukowa M: Mieczysław Michałowicz: człowiek-działacz-polityk. Cz. I, Wydawnictwo Epoka, Warszawa 1972: 96-126.
- Bardach J, Grodziski S, Gwiżdż A et al.: Dzieje Sejmu Polskiego. Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1993: 220.
- Wspomnienie pośmiertne. Kurier Polski 23 XI 1965, nr 274: 2.
- Hass L, Ostrowska T: Hasło: Michałowicz Mieczysław Jan. Polski Słownik Biograficzny. T. XX. Kraków 1975: 638-644.

nadesłano: 09.07.2014
zaakceptowano do druku: 11.08.2014